

וכעין זה פרשו הראשונים במשנה

תנאים לצירוף לזימון – חלק ב

קביעות לענין הוצאה ידי חובה בברכה

מקור הדין במשנה בתנאים בהם אדם מותיא את חבריו והסבירו הראשונים שצריך דעת לאכול יחד

1. משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ו

היו יושבין לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו הסיבו אחד מברך לכולן ולאן קבע סעודה בלא הסנה

הגמרא מסבירה שגם אמירה והחלטה לאכול יחד במקום מסויים נקראת קביעות שמצדפת

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מב עמוד ב

היו יושבין כל אחד ואחד כו'. הסבו - אין, לא הסבו - לא. ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרך, אף על פי שכולם אוכלים מכבר אחד - כל אחד ואחד מברך לעצמו; ישוב לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מכברו - אחד מברך לכולם. קתני ישוב, אף על פי שלא הסבו! -

אמר רב נחמן בר יצחק, כגון דאמרי: ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן. במקום פלוני, דקבעו להם מתחלה מקום דדבור ועלה והזמנה - הו קביעות, אלכ יסנו מאליון במקום אחד יחד - אינה קביעות

ובהמשך הגמרא מביאה סיפור מתלמידי רב שימו עיקרון זה

כי נח נפשיה דרב, אזלו תלמידיו בתריה. כי הדרי, אמרי: ניזיל וניכול לחמא אנהר דנק. בתר דכרכי יתבי וקא מיבעיא להו: הסבו דוקא תנן, אבל ישוב - לא, או דילמא כיון דאמרי ניזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא - כי הסבו דמי? לא הוה בידיהו. קם רב אדא בר אהבה אהדר קרעיה לאחוריה, וקרע קריעה אחרינא. אמר: נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרין! עד דאתא ההוא סבא, רמא להו מתניתין אברייתא ושני להו: כיון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן - כהסבו דמי.

הרא"ה מרחיב את ענין הקביעות ואומר שבימינו הוא אכילה בשולחן אחד וענינו גילוי דעת להתחברות ומתבטא גם בנכונות להמתין זה לזה

3. חדושי הרא"ה מסכת ברכות 'כיצד מברכין' דף מב עמ' ב

מתני'. היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו, הסבו אחד מברך לכולן. פי' דרכן היה כשמתחברין לאכול בחבורה אחת שכל אחד מיסב על מטתו,

וכן לפי מנהגנו עכשו לאכול בשולחן אחד או בלא שלחן במפה אחת. ואשמעינן מתניתין דקביעותא לא תליא בשיבה, והדין כן לפי שיש כמה יושבים וכל אחד חלוק לעצמו באכילתו ואין דעת אחד מהם להתחבר עם חברו ולא להמתין כלל, אלא הדין בקביעות שיקבעו לאכול בחבורה אחת לאכול יחד ולהמתין זה את זה כדרך חבורה ולעשות לזה הוכח.

והוי יודע כלל לברכת הנהנין שכשם שהיצא אינו מוציא, כך אף על פי שלא יצא אינו מוציא אלא בשעה דרך קביעות וחבורה, לפי שהן כגוף אחד וחשובין כאלו כל אחד ואחד מברך, (ובהמשך מסביר שזה מועיל לברכה ראשונה וכן לברכה אחרונה בדברים הקובעים ברכה במקומם)

4. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ברכות פרק ו משנה ו

[ו] הסבו, "אדכוא", וענינו אם היתה ישיבתם על דעת לאכול יחד.

השו"ע פסק שבימינו ישיבה בשולחן אחד היא כהסיבה והיא הכרחית גם במקום שקבעו לאכול יחד

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף יא

אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם; ודוקא הסיבו, שהוא דרך קבע (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהסיבו) (טור), אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד, כל אחד מברך לעצמו;

ואם אמרו: נאכל כאן או במקום פלוני, כיון שהכינו מקום לאכילתן, הוי קבע ואפילו בלא הסיבה,

והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה דידן בשולחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות; ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי.

ולדידן, אפילו קבעו מקום לאכילתן, או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אא"כ ישוב בשולחן א' או במפה אחת.

המשנ"ב מסביר שכונת השו"ע ששיבה היא תנאי הכרחי בימינו גם כשקבעו לאכול יחד

6. משנה ברורה סימן קסז ס"ק נט

(נט) ולדידן אפילו וכו' - צ"ל ואפילו לדידן ור"ל דלא תימא כיון שהישיבה דידן הוי כהסיבה דידהו א"כ במקום דלא בעי הסיבה לדידהו כגון שקבעו מקום לאכילתן דהיינו שאמרו נאכל כאן או במקום פלוני וכן בעה"ב עם בני ביתו לדידהו לא צריך הסיבה הו"א לדידן לא צריך אפילו ישיבה קמ"ל דבלא ישיבה לא מקרי קבע:

קביעות לענין זימון

השו"ע כותב שאין חובת זימון כשאכלו בלא קבע'. הרמ"א מוסיף שרשאים

7. שולחן ערוך אורח חיים סימן קצג סעיף ב

ומ"מ אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים ליחלק, אא"כ הוא שמש.

הגה: ומ"מ אפי' כ"מ שרשאין ליחלק עדיף טפי לזמן, משום דברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) (ב").

המשנ"ב מבהיר שתנאי זה הוא תנאי נוסף על הצורך לאכול בזמן אחד

8. משנה ברורה סימן קצג ס"ק כא

(כא) בלא קבע ... ואפילו התחילו לאכול בשלשה מתחלת הסעודה ועד סופה:

המג"א משווה דין זימון לדין ברכה ומוכיח שלא רשאים לזמן כשאכלו בלא קבע

9. מגן אברהם סימן קצג ס"ק ח

קבועים יחד. פי' בשולחן אחד כמ"ש סי' קס"ז סי"א הא לא"ה אין אחד פוטר חבריו בין בהמוציא בין בב"ה ... ומשמע בגמרא דכל שאין אחד מוציא לחבריו אין רשאים לזמן ולברך אח"כ כל אחד לעצמו דהא תלמידי דרב קרעו בגדיהם וקשה מ"מ ה"ל לזמן יחד ולברך אחר כך כל א' לעצמו כמו שעשו בברכת המוציא, אע"כ כיון שאין קבועים יחד אין רשאים לזמן.

וצ"ל דמ"ש כאן בהג"ה עדיף טפי לזמן היינו שאם יאכלו מעט בשולחן א' כדי שיתחייבו בזימון... ואותה תשובה שהביא הרב"י עס"י זה אפשר דסבירא ליה כיון שנחלקו הפוסקים אם ברכת הזימון בעי הסיבה או לאו

חבורות נמי לא בעינן שיכנסו מתחלה על מנת להצטרף יחד ואם כן לא הוה ליה לרבינו לכתוב סתם וכגון שנכנסו מתחלה להצטרף יחד/ ואפשר שהוא סובר שיש לחלק בין צירוף חבורה אחת לצירוף דשתי חבורות (ולפי זה בשתי חבורות חייב דעת להצטרף כבר מתחלה)

ומיהו אפשר שמה שכתב רבינו וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד לא קאי אלא לצירוף שני בתים על ידי ראייה או על ידי צירוף שמש דשתי חבורות בבית אחד אף ע"פ שלא נכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד מצטרפין וכן נראה מפשט הירושלמי:

השו"ע כתב כלשון הטור ולכן לא ברור כיצד הכריע לגבי חיוב דעת מתחלה בשתי חבורות בבית אחד

15. שולחן ערוך אורח חיים סימן קצה סעיף א

שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים, אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון, ואם לאו אינם מצטרפות; ואם יש שמש אחד לשתיהן, הוא מצרפן וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד

המשנ"ב מבהיר שבעוד שבשולחן אחד כשמצטרפין מחייבים לזמן יחד בשתי שולחנות הוא תלוי ברצונם

16. משנה ברורה סימן קצה ס"ק ב

(ב) מצטרפות לזימון - ר"ל אם ירצו יכולין להצטרף ולהוציא אחד את כולם בבהמ"ז:

למג"א פשוט בדעת השו"ע שגם בבית אחד צריך דעת מתחלה בחבורות שונות

17. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים סימן קצה סעיף ב

ב. וכגון שנכנסו. מדסת' הרב"י ש"מ דס"ל דאפי' בבית א' אם לא נכנסו ע"ד להצטרף אין מצרפין דג' שאכלו כאחד שנינו וכמ"ש הרשב"א ואף לפי מ"ש סי' קצ"ג ס"ב דלא בעינן קביעות בתחלת הסעודה מ"מ בעינן שיהיו קבועים בשלחן א' בסוף הסעודה והכא כל חבורה היא בפ"ע לכן אין מצטרפין אא"כ נכנסו לכך. וכ"כ הב"ח דלא כמ"ש הרב"י (בסברא השניה) ולסברא הראשונה צ"ל כיון שיש בכל חבורה זימון מצרפין אף על פי שאין קבועים יחד כנ"ל: (אבל כשאין זימון בכל חבורה אי אפשר ליצור זימון על ידי צירוף אם לא קבעו)

המשנ"ב לאחר שהביא דעת המג"א הביא שיש חולקים וסוברים שראייה מספקת לצירוף חבורות גם בלי קביעות

18. משנה ברורה על שולחן ערוך אור"ח סימן קצה סעיף א

(ו) וכגון שנכנסו וכו' - מסתימת המחבר (דעת המג"א) ... אבל הרבה אחרונים כתבו דבבית אחד לא בעינן כלל שיכנסו מתחלה ע"ד זה ובכל שרואין זה את זה בלחוד או אפילו באין רואין זה את זה ויש שמש בין שתי החבורות סגי לענין צירוף וכן דעת הגר"א בבאורו ובאדרת אליהו ע"ש:

באיזו מציאות פסק השו"ע שניתן לצרף שולחנות נפרדים

רשב"א - אפילו לא היה שיעור זימון בכל חבורה

רא"ה, גר"א - דווקא שממילא יש זימון בכל חבורה, וההיתר שאחד יזמן לכולם. ביאור הלכה 'שתי חבורות': יותר מסתברא כדבריהם.

רשב"ש - אפילו חמישה בכל חבורה מצטרפים בתנאים כגון לזמן בעשרה.

לכן הרשות בידם לזמן אבל אנן סבירא לן דבעי הסיבה וכמ"ל בשם כל הפוסקים בש"ע כאן א"כ אין רשאים לזמן, ונ"ל שמשום זה השמיט הרב"י תשו' זו:

הכה"ח מסכים עם המג"א לכתחילה אך מקל בדיעבד לזמן בג'

10. כף החיים סימן קצה אות טז

טז) שם הגה. ומ"מ אפילו כל מקום שרשאין לחלק עדיף טפי בזימון וכו' כ"כ ב"י בסס"י זה בשם ריב"א. וכ"כ הלבוש. וכ"פ ב"ח פרישה אות ח' ומשמע שם בב"י דאע"ג שלא אכלו כלל בשלחן אחד רשאין לזמן יעו"ש. ומ"ש המ"א סק"ח על דברי הגה זו היינו שיאכלו מעט בשלחן אחד כדי שיתחייבו בזימון ואם לאו אינם יכולין לזמן כבר כתב עליו הא"ר אות ו' דאין ראיותיו מוכרחות יעו"ש. ומ"מ לכתחילה יש ליזהר לאכול על שלחן אחד כדי שיתחייבו לזמן לכ"ע אבל בדיעבד אם לא אכלו בשלחן אחד רשאין לזמן ובפרט לדידן שנוהגין כל אחד מברך לעצמו כמ"ש סימן קפ"ג סעיף ז' ועיי' לעיל סימן קס"ז אות צ"ב ולקמן רס"י קצ"ה ודוק: המשנ"ב ועוד אחרונים פסקו להלכה כמג"א והוסיפו שנראה שבעשרה אין חולק.

המשנ"ב פוסק כמג"א שגם בג' לא רשאים לזמן אם לא קבעו יחד

11. משנה ברורה על שולחן ערוך סימן קצה סעיף ב

(כד) עדיף טפי לזמן - עיי' במ"א ... אף דיש איזה אחרונים שדחו ראיתו לענין זימון מ"מ יותר מסתבר כדבריו. וכן בפמ"ג ... ומסיים דבעשרה שיש הזכרת השם אפשר דאסור לכ"ע לזמן באין חייבין וכן משמע בחיי אדם כלל מ"ח דין ז':

אוכל עם חבורה ולא רוצה להתחייב

אג"מ (א טז), **הגרמ"א** (זה"ב ע"מ 134) **ילקו"י** (ר ד) - ישיבות או חתונות שאדם מעוניין לצאת מוקדם ולא להצטרף לזימון, יכוון בפירוש בשעה שבא, שאינו רוצה לקבוע ולהצטרף. ונכון גם שיתחילו לאכול אחריהם באיזה רגעים. ובאג"מ והוכיח מדברי הרמ"א (קצ"ג ג') שאין קביעות בבית העכו"ם אע"פ אכלו יחד, כיון שלא רוצים לברך בקול.

צירוף בשולחנות שונים

הגמרא אומרת שבחבורות שונות ניתן להצטרף על ידי ראייה או שמש משותף

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נ עמוד א

משנה ... שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי אלו מצטרפין לזמון, ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן.

הטור (ע"פ ירושלמי שמואל ברא"ש) מוסיף שמצטרפים דווקא על דעת להצטרף יחד

13. טור אורח חיים סימן קצה

שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בב' בתים אם מקצתן רואות אלו את אלו מצטרפות לזימון ואם לאו אין מצטרפות ואם יש שמש אחד לשתיהן הוא מצרפן וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד:

הב"י מעיר שכיון שדעת הרא"ש שמצטרפין לזימון אפילו אם לא התחילו יחד לזימון ודי שסיימו יחד, ודאי לא שייך להתנות שישבו על דעת להצטרף

14. בית יוסף אורח חיים סימן קצה אות א - ב ד"ה שתי חבורות

ואם כן לפי מסקנת הרא"ש (סי' א) שכתב רבינו בסימן קצ"ג (בחבורה אחת) שאע"פ שלא ברכו ברכת המוציא ביחד נקבעו לזימון (אם סיימו יחד) בשתי

סיכום להלכה – צירוף לזימון

תנאים לצירוף – צירוף לזימון מצריך שני תנאים הכרחיים קביעות לאכול יחד וישיבה באכילה במקום אחד כפי שנדרש לצורך הוצאה ידי חובה בברכות הנהנין, כפי שיפורט להלן.

קביעות יחד – על מנת להצטרף לזימון צריך 'קביעות יחד' שמשמעותה החלטה לאכול יחד מתחילה (משנ"ב קצ"ב) שמתבטא במוכנות להמתין זה לזה שהופכם לגוף אחד (רא"ה ברכות מב ב).

ישיבה בשולחן אחד – בנוסף על מנת להתחייב בזימון יחד צריך ישיבה יחד בשולחן אחד (שו"ע קס"ז יא. משנ"ב נט).

ישיבה שני שולחנות – ליושבים בשולחנות שונות לא נוצרת חובת זימון אבל פעמים שרשאים לזמן יחד (משנ"ב קצ"ה ב) ובתנאי וקבעו לאכול יחד וגם רואים זה את זה או יש מלצר אחד לשניהם ואפילו לא רואים (שו"ע שם א) ויש אומרים שיכולים להצטרף בראייה גם בלי קביעות (גר"א שם).

אמנם אם ישבו בשני שולחנות רק מהעדר מקום לשבת יחד דינם כישבו בשולחן אחד (וזאת הברכה 133 בשם הרב אלישיב).

משפחה – אדם שיושב עם בני ביתו דינם בסתם כקבעו יחד אפילו לא פירשו (גר"א הובא במשנ"ב קצ"ג ח).

חתונה – הבאים לחתונה אע"פ שלא תיאמו ביניהם, כיון שבאו לתכלית אחת ועל דעת בעה"ב אחד מצטרפים לזימון. והרצתה שלא להתחייב עם יושבי השולחן על מנת לצאת מוקדם נכון שלא יתחיל לאכול איתם ובכל אופן יכוין שאינו מעוניין לקבוע איתם ולהצטרף לזימון (אג"מ א נו, הגרמ"א בזה"ב עמ' 134. ילקו"י ר ד).

ישיבה – תלמידי ישיבה היושבים בשולחן אחד מצטרפים לזימון ובשני שולחנות תלוי בכוונתם מראש להצטרף (ילקו"י קצ"ה י). ויש אומרים שגם בשולחן אחד צריכים לומר מראש שרוצים להצטרף (אול"צ ב י ג) ויש אומרים שגם בשני שולחנות דינם כמשפחה שמצטרפים בסתם (מנח"י ח ח). ובשבתות שמקדשים יחד ודרכם לברך יחד ברכת המזון נעשו לכו"ע קבעו יחד ומצטרפים לזימון.

מסעדה – היושבים במסעדה בדרך אקראי לא מצטרפים לזימון אלא אם קבעו עצמן לזמן קודם אכילתם.

צירוף ברכיבה – כשאוכלים תוך כדי רכיבה אין מצטרפין לזימון (שו"ע קסז יב).

צירוף בנסיעה – בהפלגה בספינה או במטוס מצרפין יחד לזימון, וברכב יש אומרים שמצטרפים רק ברכה עומד (אול"צ ב י ט) ויש אומרים שכשקבעו לנסוע יחד באוטובוס למקום אחד מצטרפים לזימון (הגרמ"א וזאת הברכה הע' יד).

במקום אחר המשנ"ב מביא בשם הגר"א שאדם עם בני ביתו נקבעים בכל אופן אפילו שאינם בשולחן אחד

19. משנה ברורה סימן קצ"ג ס"ק יח

ועיין לעיל שם בס"א בביאור הגר"א דעתו שם דבעה"ב עם בני ביתו שישבו לאכול הוי קביעות ומצטרפי אפילו בלא שולחן אחד:

וכן אם אוכלים יחד ורק יושבים בשולחנות נפרדים רק כיון שאין מקום בשולחן אחד מצטרפים לזימון. אמנם שתי משפחות במלון שרותים פרטיות ויושבים בנפרד לא מצטרפים אפילו אם שרים שירים יחד (וזאת הברכה 133 בשם הרב אלישיב).

צירוף לבחורי ישיבה

אור לציין (ב י ג): אפילו בשולחן אחד צריך לומר קודם אכילה "בואו ונאכל" על מנת לזמן בעשרה.

ילקו"י (קצ"ה י) בשולחנות שונים, נכון שיאמרו שאוכלים על דעת להצטרף אך אין צריך לומר כן בכל פעם.

מנחת יצחק (ח נ) – גם בשולחנות שונים מצטרפים כיון שנחשבים כבעה"ב אם בני ביתו. (ובספר וזאת הברכה הביא דבריו והסיף "ופשוט שדין זה אמור כאשר בני הישיבה יושבים כצורה של קשר כין כולם כגון בשבת שמזמרים יחד או בישיבה שכל אחד מכיר ומצטרף עם השני הכל לפי הענין").

צירוף לזימון ברכב

השו"ע כותב לגבי רוכבים שלא מצטרפים בזמן רכיבה ומצטרפים לזימון בזמן עמידה

20. שולחן ערוך אורח חיים סימן קס"ז סעיף יב

אם היו רוכבים ואמרו: נאכל, אף על פי שכל אחד אוכל מכרו, שלא ירדו מהבהמות, מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד, אבל אם היו אוכלים והולכים, לא;

לגבי עגלה מסתפק המג"א אם יש בה צירוף ובספינה פשוט לו שמצטרפים

21. מגן אברהם סימן קס"ז ס"ק כז

וצ"ע אם יושבים בעגלה אחד ואמרו נאכל כאן ואוכלין יחד אם יצטרפו אף על גב דקי"ל רכוב כמהלך דמי וה"ה ליושב בעגלה מ"מ כיון ששלשתם יושבי' באגודה א' י"ל דמצטרפין וצ"ע ובספינה פשוט דקביעות גמור הוא

צירוף במכונית

אור לציין (ב י ג ט): מצטרפין במכונית עומדת אבל לא נוסעת. ובמטוס וספינה מצטרפין בכל אופן.

הגרמ"א (וזאת הברכה הע' יד) כשנוסעים יחד באוטובוס כגון למקומות הקדושים הרי זה כאילו קבעו יחד ומצטרפין.